

Veřejnoprávní média srozumitelně

Jak fungují, proč mají být nezávislá a proč na nich záleží

Citujte: NIČ, Miloslav. *Veřejnoprávní média srozumitelně*. 1. vyd. Slaný: Miloslav Nič, 2026. ISBN 978-80-909954-0-6.
<https://doi.org/10.5281/zenodo.20660593>

Naskenuj
a stáhni knihu

Celá kniha zdarma (PDF · ePub · HTML):

<https://vydavatelstvi.mila.guide/verejnopravni-media/> · Licence CC BY 4.0

OBČANSKÝ KOMPAS · KAPITOLA 2

K čemu jsou svobodná média v demokracii

Svobodná média pomáhají lidem porozumět tomu, co se ve společnosti děje. Přinášejí ověřené informace, kontrolují mocné a vytvářejí společný prostor pro veřejnou debatu. Tato kapitola vysvětluje jejich tři základní role — informační, kontrolní a integrační — a ukazuje, proč se bez nich demokracie jen obtížně obejde. Nezůstane přitom pouze u teorie: opře se také o empirická data a mezinárodní srovnání.

Miloslav Nič · Stav: 12. června

2026 · obcansky-kompas.mila.guide/verejnopravni-media/k-cemu-jsou-media

Stručně

Demokracie může dobře fungovat jen tehdy, když lidé vědí, o čem rozhodují. Aby se mohli u voleb i v běžném občanském životě rozhodovat podle faktů, musí mít někdo čas, prostředky a dostatečnou ochranu na to, aby pročítal dokumenty, ověřoval čísla a kladl mocným nepříjemné otázky. Právě tuto roli plní svobodná média.

1. **Informují** — přinášejí fakta, která občané potřebují pro rozhodování u voleb i v každodenním životě.
2. **Kontrolují** — dohlíží na vládu, úřady, soudy, firmy i další vlivné aktéry. V anglosaské tradici se této roli říká *watchdog*, tedy „hlídací pes“ demokracie.
3. **Propojují** — vytvářejí společný prostor, v němž lidé z různých regionů, profesí a názorových skupin mohou sdílet základní představu o tom, co se ve společnosti děje.

Tip

Souvislost mezi svobodou médií a kvalitou demokracie není jen dojem. Potvrzují ji i mezinárodní srovnávací studie.

Projekt **V-Dem** (Varieties of Democracy) při Göteborgské univerzitě každoročně hodnotí stav demokracie ve více než 200 zemích a územích. Sleduje stovky ukazatelů — od voleb a právního státu až po svobodu médií.

Podobně **Reportéři bez hranic** (Reporters Without Borders, RSF), mezinárodní nevládní organizace se sídlem v Paříži, sestavují *World Press Freedom Index* — žebříček svobody tisku ve 180 zemích. Hodnotí v něm například bezpečnost novinářů, politický tlak, ekonomické vlivy nebo právní prostředí.

Oba projekty dlouhodobě ukazují stejným směrem: tam, kde jsou média svobodnější, bývá demokracie kvalitnější, korupce nižší a instituce stabilnější. Není to náhoda.

Podrobně

Tři funkce, bez nichž demokracie nefunguje

Nejde jen o akademickou konstrukci. O podobných rolích tisku se mluvilo už v 18. a 19. století. O médiích jako o „čtvrté moci“ se často říká, že tento výraz použil Edmund Burke; přesné autorství i datování jsou však sporné. Opírají se hlavně o pozdější zmínku Thomase Carlyla v knize *On Heroes, Hero-Worship, and the Heroic in History* z roku 1841.

Současné teorie médií a žurnalistiky tyto role běžně rozlišují, i když ne vždy používají stejnou trojici pojmů. Pro pochopení demokracie je ale důležité hlavně to, že se tyto funkce navzájem nenahrazují. Nestačí, aby média jen informovala. Nestačí, aby jen kontrolovala moc. A nestačí ani to, aby jen vytvářela prostor pro společnou debatu. Demokracie potřebuje všechny tři role zároveň.

Informační funkce — bez faktů nelze volit

Občan v demokracii rozhoduje ve volbách, v referendu, v lokální debatě o tom, kam má obec směřovat. Aby rozhodl informovaně, potřebuje jinou kvalitu informací, než má o tom, co si koupit v supermarketu — potřebuje fakta o rozpočtu, o účincích legislativy, o výkonnosti úřadů. Tato fakta se nerodí v sociálních sítích ani na vládních tiskových konferencích. Vznikají prací redaktora, který má přístup k materiálům, čas na jejich čtení a prostředky na cestu a konzultaci s odborníky.

Příklad

Dobře je to vidět na mezinárodní investigaci **Panama Papers** z roku 2016, na níž se podíleli i čeští novináři. Díky analýze milionů uniklých dokumentů odhalila rozsáhlou síť offshore struktur — tedy firem a účtů v zahraničních jurisdikcích, které mohou sloužit k daňové optimalizaci, ale také ke skrývání skutečných vlastníků majetku.

Taková práce nevznikne za odpoledne. Vyžaduje stovky novinářů z desítek zemí, měsíce ověřování, právní konzultace, bezpečnou práci se zdroji i dostatek redakční nezávislosti. Právě zde je vidět, proč svobodná média potřebují stabilní zázemí: podobné kauzy se nedají dělat jen tehdy, když se právě „vyplatí“ na trhu. Platí je nakonec veřejnost — předplatitelé, čtenáři, dárci a v případě veřejnoprávních médií také koncesionáři.

Kontrolní funkce — „watchdog“ neboli hlídací pes

Moc, která není pod kontrolou, má sklon se zneužívat. Není to ideologické tvrzení, ale opakovaně pozorovaná zkušenost — v různé míře platí v demokraciích i v autoritářských režimech.

Fungující demokracie proto nestojí na jediné pojistce. Kontrolu moci zajišťuje několik vrstev: soudy, parlamentní opozice, nezávislé instituce, jako jsou Nejvyšší kontrolní úřad, veřejný ochránce práv nebo Úřad pro ochranu osobních údajů, a také občanská společnost.

Média mají mezi těmito pojistkami zvláštní postavení. Neodsuzují, nerozhodují místo soudů a nemohou nahrazovat státní instituce. Umějí však reagovat rychle a mají velký dosah. Dokážou upozornit na problém dřív, než se jím začnou zabývat úřady nebo soudy — a často právě tím donutí ostatní kontrolní mechanismy, aby se vůbec daly do pohybu.

Kontrolní funkce stojí na třech předpokladech:

- **Přístup k informacím** — v Česku jej upravuje zákon č. 106/1999 Sb.; podobné zákony existují ve všech demokratických státech.¹ Úřad nebo jiný povinný subjekt musí žádost vyřídit ve stanovené lhůtě. Zákon zároveň počítá i s výjimkami: v některých případech může být poskytnutí informace omezeno nebo odmítnuto, ale jen ze zákonných důvodů.
- **Ochrana zdrojů** — novinář nemusí prozradit, od koho informaci získal. Tato ochrana je důležitá nejen pro novináře, ale i pro whistleblowery, tedy lidi, kteří upozorní na protiprávní nebo neetické jednání. V Česku ji pro periodický tisk upravuje § 16 zákona č. 46/2000 Sb. a obdobně pro rozhlasové a televizní vysílání § 41 zákona č. 231/2001 Sb. To se týká i České televize a Českého rozhlasu.
- **Svoboda uveřejňování** — vychází z čl. 17 Listiny základních práv a svobod. Znamená, že stát nesmí zavádět cenzuru a že novinář ani redakce nepotřebují před zveřejněním souhlas úřadu.

Integrační funkce — sdílený prostor

Ve 20. století tuto roli do velké míry plnily celostátní deníky, rozhlas a televize. V 21. století ji oslabuje digitální roztříštěnost: každý člověk může žít ve vlastním algoritmickém feedu, tedy v proudu příspěvků, které mu automaticky vybírá platforma. Společná realita se tím drobí.

Právě společný mediální prostor je však pro demokracii nezbytný. Pokud lidé z různých prostředí nesdílejí alespoň základní fakta,

nedokážou se často shodnout ani na tom, v čem se vlastně neshodují. Polarizace se živí tím, že jednotlivé skupiny nežijí jen s odlišnými názory, ale často i v odlišných informačních světech.

Veřejnoprávní média mají v této roli zvláštní význam. Zákon jim ukládá, aby nabízela vyvážený obsah pro různé skupiny obyvatel a zohledňovala pluralitu společnosti, včetně menšin. Nemají proto oslovovat jen ty skupiny, které jsou obchodně zajímavé pro inzerenty, ale také publikum, které by čistě komerční média mohla snadno přehlížet. V Česku tuto roli vymezují zejména § 2 zákona č. 483/1991 Sb. o České televizi a § 2 zákona č. 484/1991 Sb. o Českém rozhlasu.

Co ukazují data

To, že svobodná média a kvalita demokracie spolu úzce souvisejí, není jen dojem. Opakovaně to ukazují tři velké mezinárodní zdroje dat: **V-Dem**, **Reportéři bez hranic** a **Freedom House**.

V-Dem Institute při Göteborgské univerzitě každoročně vydává *Democracy Report*. Dlouhodobě v něm sleduje, jak se demokracie ve světě posiluje nebo oslabuje. Zpráva za rok 2026 upozorňuje, že svoboda projevu a médií patří k nejčastěji napadaným částem demokracie; v roce 2025 se podle V-Dem zhoršila ve 44 zemích. Jinými slovy: když začíná demokracie slábnout, tlak na média bývá jedním z prvních varovných signálů.²

Reportéři bez hranic (*Reporters Without Borders, RSF*) každoročně publikují *World Press Freedom Index*, tedy žebříček svobody tisku ve 180 zemích. V indexu za rok 2026, vydaném 30. dubna 2026, se Česko umístilo na **11. místě**, Německo na 14., Rakousko na 19. a Maďarsko na **74. místě**. Ve střední Evropě je tak dobře vidět, že země s lepší ochranou médií obvykle vykazují i pevnější demokratické instituce.³

Freedom House dnes sleduje svobodu médií hlavně v rámci ročenky *Freedom in the World*; samostatná ročenka *Freedom of the Press* vycházela v letech 1980–2017. Hodnotí mimo jiné právní prostředí, politický tlak, ekonomické podmínky a omezení, jimž čelí novináři. V případech demokratického ústupu — například v Maďarsku, Polsku po roce 2015, Turecku nebo Venezuele — patřily zásahy do médií často k časným varovným signálům. Neznaменá to, že útoky na média vždy přicházejí jako první; často však postupují spolu s tlakem na soudy, nezávislé instituce a občanskou společnost.⁴

Upozornění

Pořadí je důležité. Demokracie se obvykle nezačne rozpadat tím, že ze dne na den zmizí volby. Ty často formálně zůstávají — lidé dál chodí k urnám, kandidují politické strany a výsledky se vyhláší podle pravidel.

Změna často začíná dřív a nenápadněji: u informací, které se k voličům dostávají. Pokud jsou média zastrašovaná, ekonomicky závislá, politicky ovládaná nebo systematicky znevěrohodňovaná, voliči sice mohou hlasovat svobodně na papíře, ale rozhodují se podle pokřiveného obrazu reality.

Právě proto mezinárodní indexy sledují stav médií jako jeden z raných ukazatelů demokratické eroze. Nejde jen o svobodu novinářů. Jde o to, zda občané mají dost spolehlivých informací, aby mohli demokracii skutečně používat.

Pojem „media capture“

Akademická literatura pro takovou situaci používá pojem **media capture** — česky přibližně **ovládnutí médií**. Nejde o klasickou cenzuru, kdy stát novinářům předem zakazuje, co smějí napsat. Jde o stav, kdy média formálně dál existují, ale postupně ztrácejí schopnost nezávisle sloužit veřejnosti. Místo toho se dostávají pod vliv politické nebo ekonomické moci.

V ekonomické literatuře pojem výrazně rozpracovali Timothy Besley a Andrea Prat v roce 2006. Ukázali, že vláda může ovlivňovat obsah médií i bez přímé cenzury — například přes vlastnictví, peníze, regulaci nebo neformální vztahy.⁵ V debatě o postkomunistické Evropě jej významně rozvíjela také rumunská politoložka Alina Mungiu-Pippidi, která media capture popisovala jako stav, kdy média nezískala dostatečnou autonomii a nedokážou plnit svou hlavní veřejnou funkci: informovat občany nezávisle na zájmech mocných.⁶ Širší přehled tohoto jevu později přinesl sborník Anyi Schiffrin *In the Service of Power: Media Capture and the Threat to Democracy* z roku 2017.⁷

V literatuře se obvykle popisují čtyři hlavní cesty, jimiž k ovládnutí médií dochází:

Kanál	Jak funguje	Evropský příklad
Ovládnutí regulátora	Politické obsazení mediálního regulátora (v ČR Rada pro rozhlasové a televizní vysílání, RRTV; na úrovni veřejnoprávních médií Rada ČT / ČRo).	Polsko 2015–2016: regulátor KRRiT obejít, jmenování vedení veřejnoprávních médií převedeno na ministra Státní pokladny (Minister Skarbu Państwa); v polovině roku 2016 přešla pravomoc na nově zřízenou Národní mediální radu (RMN).
Ovládnutí veřejnoprávních médií	Vláda ovládne jmenování vedení a/nebo výši financování veřejnoprávních médií.	Maďarsko 2011: centralizace veřejnoprávních médií pod státní fond MTVA, který sloučil financování a produkci pro MTV, Magyar Rádió, Duna TV a tiskovou agenturu MTI; formální fúze do jedné společnosti až v roce 2015.
Finanční páka	Státní reklama a přímé dotace jako nástroj odměňování „přátelských“ a trestání „nepřátelských“ médií.	Maďarsko: nerovnoměrná alokace státní reklamy (MPM 2024). ⁸
Vlastnické ovládnutí	Soukromá média se dostávají do rukou vlastníků se silnými politickými vazbami.	Maďarsko: KESMA 2018 — darování 476 titulů do jedné provládní nadace (Středoevropská tisková a mediální nadace).

Všechny čtyři cesty se mohou používat samostatně i společně. Samy o sobě ještě neznamenají konec demokracie. Nejde o vypínač, který se jedním krokem přepne z demokracie do autoritářství, ale spíše o stupnici: čím víc těchto zásahů přibývá, tím hůř média plní svou veřejnou roli.

Právě proto je sledují mezinárodní indexy, jako jsou **RSF**, **V-Dem** nebo **Media Pluralism Monitor**. Ten každoročně hodnotí rizika pro pluralitu médií v evropských zemích; pro Evropskou komisi jej zpracovává Centre for Media Pluralism and Media Freedom při Evropském univerzitním institutu ve Florencii.

Tyto nástroje pomáhají zachytit i rané fáze problému — tedy chvíli, kdy média ještě formálně fungují, ale jejich nezávislost už slábne. Podrobnější případové studie Polska, Maďarska, Slovenska a Itálie najdete v kapitole Varovné příklady.

Proč se to týká ČT a ČRo

Česká televize a Český rozhlas nejsou jedinými hráči na českém mediálním trhu. Vedle nich působí silná soukromá média — například Nova, Prima, Seznam Zprávy, DTV, tištěná média i řada dalších redakcí.

Veřejnoprávní média však mají zvláštní úkol. Mají plnit všechny tři funkce popsané v této kapitole i tam, kde to pro soukromá média nemusí být obchodně výhodné. To se týká zejména **integrační role**: mají oslovovat různé věkové, sociální, regionální i názorové skupiny, nejen publikum zajímavé pro inzerenty. Podobně důležitá je i jejich **kontrolní role**: investigativní a analytická práce často vyžaduje mnoho času, právní podporu a nejistý výsledek, takže se ne vždy dá posuzovat podle okamžité návratnosti.

Otázka, kterou tento průvodce řeší, proto zní: **„Jsou veřejnoprávní média dobrá, nebo špatná?“** Přesnější otázka zní: **Jak mají být veřejnoprávní média nastavena, aby mohla plnit svou informační, kontrolní a integrační roli nezávisle na aktuální politické většině — ať je jakákoli?**

Zbytek průvodce hledá konkrétní odpovědi právě na tuto otázku.

Zdroje

- 1 PARLAMENT ČR. (1999). *Zákon č. 106/1999 Sb. o svobodném přístupu k informacím*. [k 2026-04-17]
<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-106>
- 2 V-DEM INSTITUTE, UNIVERSITY OF GOTHENBURG. (2026). *V-Dem Democracy Report 2026*. [k 2026-05-26]
https://www.v-dem.net/documents/75/V-Dem_Institute_Democracy_Report_2026_lowres.pdf
- 3 REPORTERS WITHOUT BORDERS. (2026). *RSF World Press Freedom Index 2026 — Europe & Central Asia*. [k 2026-05-11]
<https://rsf.org/en/2026-rsf-index-press-freedom-25-year-low>
- 4 FREEDOM HOUSE. (2025). *Freedom House — Freedom in the World*. [k 2026-04-17]
<https://freedomhouse.org/report/freedom-world>
- 5 BESLEY, T.; PRAT, A. (2006). *Handcuffs for the Grabbing Hand? Media Capture and Government Accountability*. [k 2026-05-26]
<https://www.aeaweb.org/articles?id=10.1257/aer.96.3.720>
- 6 MUNGIU-PIPPIDI, A. (2008). *How Media and Politics Shape Each Other in the New Europe*. [k 2026-04-17]
https://www.researchgate.net/publication/298647526_How_media_and_politics_shape_each_other_in_the_New_Europe

- 7 SCHIFFRIN, A. (ED.). (2017). *In the Service of Power: Media Capture and the Threat to Democracy*. [k 2026-04-17]
<https://www.cima.ned.org/publication/media-capture-in-the-service-of-power/>
- 8 CENTRE FOR MEDIA PLURALISM AND MEDIA FREEDOM (EUI). (2024). *Media Pluralism Monitor 2024 — Country Report: Hungary*. [k 2026-04-28]
<https://cmpf.eui.eu/media-pluralism-monitor/>